

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL-LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxiu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falcha.

Els sants de Fals

Aquest article no tracta de persones del poble que hagin tingut una experiència mística, o que hagin patit martiri per defensar la fe, o que hagin dedicat la seva vida al servei dels altres, sinó que tracta dels sants i marededús de l'església.

En la primera menció de l'església parroquial de Fals, que es remunta a l'any 1026, l'església ja estava dedicada a sant Vicenç, el patró del terme, una imatge del qual presidia l'altar major del temple.

Sant Vicenç es deuria trobar massa sol, així que aviat els parroquians li van trobar companyia. Dos sants millor que un, deuriem pensar. En Joan de Valleriola de Rajadell va fer testament el 1282 i, entre d'altres donacions piadoses, va llegar per misses a l'església parroquial de Fals, 6 sous a sant Vicenç i 6 sous a sant Nicolau. També Bernat de Falchs i la seva muller Sibil·la van deixar diners per dotar l'altar de sant Nicolau en els seus testaments, fets el 1349 i 1339,

respectivament. Aquest mateix Bernat va fer construir un altar dedicat a Joan Evangelista, i per assegurar-ne el culte va instituir un benefici eclesiàstic, dotant-lo amb diversos censos.

Més endavant, trobem que, al costat dels esmentats sants Vicenç, Nicolau i Joan, també s'adorava el Santíssim Cos de Jesucrist, a qui el 1396 Romiona, vídua del sabater manresà Pere de Matestach, va llegar un censal de 5 lliures.

A finals del segle XVI es va popularitzar arreu el culte a la Mare de Déu del Roser, una iniciativa dels frares dominics per fomentar la pregària. A Fals també van dedicar-li una capella. En la visita pastoral de 1592, hi surten tres altars; el major dedicat a sant Vicenç, el de sant Joan i el del Roser. Sant Nicolau ha desaparegut.

El dia 1 de febrer de 1595, el rector Jeroni Gallart, acompanyat del Batlle Joan Torra i dels cònsols, va aconseguir que Fra Melcior Rodrigues, Prior del Convent dels Predicadors de Manresa, li donés permís per fundar

Imatge de sant Vicenç

la Confraria del Roser. El Prior també es va avenir a facilitar predicadors en dies senyalats.

Era tradició que els habitants de Fals i de les seves rodalies es recordessin a l'hora de la mort dels sants a qui tenien més devoció i deixessin en els seus testaments llegats a les diverses capelles de l'església, en forma de diner o en forma d'oli per les llànties. En el testament que va fer Valentí Moncunill el 1594 hi apareix un altar dedicat a sant Marc, però potser és un error d'escriptura, mentre que en el testament de la vídua de Jaume Jaumeandreu, datat en 1628, només es mencionen els tres altars clàssics.

En el conjunt de testaments dels segles XVII i XVIII que hem recollit, surten els altars dedicats als sants Vicenç, Joan, i Isidre, i a Nostra Senyora del Roser.

La devoció a sant Isidre va començar a inicis del segle XVII i es va estendre per tot el país com un foc de rostolls. El sant era de Madrid i els reis d'Espanya van tenir molt interès en promocionar-lo. Els Austries eren aliats del Papat i en pocs anys el patró dels pagesos va ser canonitzat. Si el 1600 no existia ni un sol Isidre a Catalunya, trenta anys després no hi havia família pagesa que no tingués un nen

batejat amb aquest nom. Com a tants pobles, a Fals es va constituir la Confraria de Sant Isidre.

Coincidint segurament amb l'ampliació de l'església que es va portar a terme a mitjans dels segle XVII, dues de les cases més importants del terme, Jaumeandreu i Montconill, van fer construir sengles capelles particulars, al peu de les quals hi havia excavat el fossar on enterraven els seus morts. La de Jaumeandreu estava situada al fons del transsepte nord i l'altar tenia una grossa creu de fusta. Aquesta creu es despenjava en les grans ocasions, per encapçalar les processons i rogatives del poble. Al peu de l'altar s'hi troba una làpida de grans dimensions, gravada amb un escut, un crani i la inscripció: 1651 SEPVLTVRA DE PERA IAVME ANDREV I DELS SEVS.

L'altar de Monconill era el primer que es trobava a mà dreta en entrar a l'església, adossat a la paret sud de la nau, i estava dedicat a Sant Josep. El 1666 els patrons van encarregar un nou retaule de fusta.

Coincidint amb una època de bonança econòmica al terme, la galeria de sants va ser augmentada amb una nova incorporació. En el testament del propietari Domingo Serra, fet el 1698, hi ha llegats a cinc confraries; les quatre ja conegudes, més la de sant Agustí.

Durant aquella època es va substituir el retaule de l'altar major per un de nou, d'estil barroc, fet pel fuster i escultor manresà Joan Grau. Un fill d'aquest artista, també anomenat Joan, va rebre l'encàrrec el 1697 de reformar l'altar de sant Joan, que es trobava a la paret nord.

En temps més recents, l'amo d'una altra de les cases fortes del terme, Salvador Massana, va subvencionar la construcció d'una nova capella, l'anomenada "capella fonda". Aquesta es va convertir en el lloc més sagrat de l'església, perquè s'hi va guardar el sagrari o Sant Sagrament. El 6 de novembre de 1894 es va inaugurar solemnement la nova capella.

El 23 de març de 1914 van començar unes obres importants a l'església, que van consistir en ensorrar l'antic cor i fer-ne un de nou més curt. L'antic anava del fons fins als altars de Sant Joan i sant Isidre, que es trobaven l'un davant de l'altre, mentre que el nou cor només arribava fins a l'alçada de l'altar de sant Josep. El lloc on hi havia hagut l'escala de pujar al cor es va aprofitar per fer-hi un nou altar.

Processó de la Immaculada (c. 1955)

Processó de les Filles de Maria (c. 1930)

Al llarg dels segles la distribució i la dedicació de les capelles ha sofert força variacions, però sabem per testimonis oculars com era l'interior de l'església abans que els fets del juliol de 1936 ho reduïssin tot a cendres. Els testimonis principals han estat Alfred Boladeras i Lluís Ballonga, que sabien de què parlaven, perquè havien estat escolans.

L'altar major comptava amb un retaule barroc força impressionant, totalment daurat amb pa d'or. Al costat, hi havia una trona del mateix estil. A part de les capelles particulars de Montconill i Jaumeandreu, ja esmentades, hi havia adossada al mur nord de la nau, al costat de la capelleta del baptisteri, la capella de les Filles de Maria, una confraria exclusivament femenina, els membres de la qual havien de ser virginals, és a dir, solteres. Aquestes "filles" tenien cura del manteniment de l'altar i de l'organització de la seva festa, la de la Puríssima Concepció el 8 de desembre. Aquell dia les noies, abillades amb el "cèfiro" o mantellina, treien una petita imatge en processó a fer una volta fins a l'era de can Massana. La confraria cuidava també de preparar la solemne diada de la primera

comunió dels nens i nenes del poble.

Seguint la paret nord, al costat de la capella de la Puríssima Concepció hi havia un altar amb un retaule dedicat a sant Sebastià i a santa Llúcia. A la capella gòtica, a més del Crist Crucificat abans esmentat, hi havia, al cantó de ponent, un imatge moderna de la Mare de Déu dels Dolors.

La confraria del Roser tenia la seva capella al fons del transepte sud. Els priors eren els encarregats d'administrar la confraria, portar els llibres de comptes i preparar la festa i aplec del Grau. Per aquesta festa comptaven amb el suport econòmic d'una casa de propietaris, que es designava per rotació. Els priors ballaven els balls típics de la diada i repartien el "panellet". A la capella del Roser també s'hi venerava una imatge de sant Domènec.

A la paret de migdia s'hi trobava l'altar de sant Isidre. La confraria de sant Isidre era molt principal, ja que era el patró dels pagesos. Formaven part de la confraria la pràctica totalitat dels pagesos, els quals escollien cada any dos priors o administradors. Un cop al mes, aquests passaven la safata a missa per recollir almoines. Amb els diners s'organitzava la festa de Sant Isidre.

Tots els sants van cremar els primers dies de la Guerra Civil. En reconstruir l'església, es van habilitar només quatre altars; l'altar major, presidit per sant Vicenç i flanquejat per les imatges de sant Anton i sant Isidre, l'altar de la Mare de Déu del Roser, el de les Filles de Maria, i el de la capella fonda, on s'hi venerava el Santíssim Sagrament. Quan es va inaugurar l'església nova al Raval d'Oliveres, la vella parròquia de sant Vicenç va quedar abandonada i molts dels objectes del culte van desaparèixer en successius robatoris, tret d'alguns que es van salvar i ara en troben en custòdia en cases particulars.